

Łukasz Kumięga

"Diskursverschränkung als diskursanalytische Grundkategorie" : sprawozdanie z sekcji niemieckojęzycznej w ramach trzeciej edycji konferencji Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW "GlobE : Critical Discourse Analysis and Global Media" ...

Tekst i Dyskurs = Text und Diskurs 2, 225-230

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Diskursverschränkung als diskursanalytische Grundkategorie. Sprawozdanie z sekcji niemieckojęzycznej w ramach trzeciej edycji konferencji Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW *Globe*: Critical Discourse Analysis and Global Media. Warszawa 18.09-20.09.2008¹

Critical Discourse Analysis and Global Media – tak brzmiał temat przewodni międzynarodowej konferencji *Globe*, której trzecia edycja odbyła się w dniach 18-20.09.2008 w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Anna Duszak i Urszula Okulska, przewodniczące komitetu organizacyjnego, miały przyjemność gościć ponad 120 uczestników z różnych zakątków świata, między innymi: z Wielkiej Brytanii, Kanady, USA, Francji, Niemiec, Włoch, Grecji, Hiszpanii, Holandii Słowacji, Bułgarii, Iranu, Algierii, Turcji, Republiki Południowej Afryki.

Ważnym wyznacznikiem Krytycznej Analizy Dyskursu (KAD) jest jej dyscyplinarność, co jest kolejnym wyznacznikiem KAD i co potwierdził skład uczestników naszej konferencji, wśród których oprócz językoznawców oraz kulturoznawców znaleźli się także socjologowie oraz medioznawcy.

Oprócz tego warto zwrócić uwagę na pewne czynniki kulturowe wpływające na profil KAD. I tak na przykład w anglojęzycznym obszarze kulturowym KAD kojarzona jest przede wszystkim z silnymi odwołaniami do teorii Hallidaya (jego systemowej lingwistyki funkcjonalnej). Obszar niemieckojęzyczny natomiast charakteryzuje się zdecydowanie głębszą refleksją nad teoriami poststrukturalistycznymi, w tym szczególnie nad dziełami Michela Foucaulta. Dlatego też w tym roku *Globe*, jako projekt służący popularyzowaniu wieloaspektowego podejścia do analizy dyskursu, stworzył się na referaty w różnych językach: angielskim, francuskim, niemieckim i polskim.

Piotr Cap z Uniwersytetu Łódzkiego, **Juliane House** z Uniwersytetu w Hamburgu, **Srikant Sarangi** z Uniwersytetu w Cardiff oraz **Ruth Wodak** z Uniwersytetu w Lancaster wygłosili wykłady plenarne. Na szczególną uwagę z grona przedstawionych badaczy zasługuje Ruth Wodak, która w nurcie KAD reprezentuje podejście dyskursywno-historyczne, wypróbowane na szeregu analiz dyskursów publicznych i prywatnych. Bardzo znane są jej prace, koncentrujące się na procesach konstruowania tożsamości przez dyskurs, które jako korpus wykorzystują praktyki dyskursywne Partii Ludowej (ÖVP) oraz Partii Wolności (FPÖ) w Austrii (Por. Wodak 2008: 185-214).

Referaty w sekcjach anglojęzycznych dotyczyły w głównej mierze zagadnień związanych ze środkami masowego przekazu. W tym zakresie analiza lingwistyczna coraz częściej wykracza poza granice medium tekstowego, obejmując również płaszczyznę szeroko rozumianego obrazu (referaty **Jamesa Moira**, **Sabine Tan**, **Tanyi Romaniuk**). Szczególnym zainteresowaniem prelegentów cieszy się więc analiza dyskursów Internetu, będącego w swej naturze medium multimodalnym. Różne możliwości łączenia w sieci tekstu i obrazu są chętnie wykorzystywane w dyskursach politycznych, w tym w kampaniach przedwyborczych (referaty **Michaela Boyda i Petera Teo**), oraz w dyskursie reklamowym (referaty **Tomasza Zaryckiego i Pawła Surowca**). Zjawiskiem utożsamianym z rozwojem komunikacji elektronicznej jest wzajemne przenikanie się dyskursów i ich ścieranie się ze sobą, co prowadzi w rezultacie do utrwalania określonych ideologii w różnych sferach życia codziennego i zawodowego (referaty **Natalii Ryabinskiej, Aleksandry Piaseckiej-Till, Joanny Jung-wook Hong**). Kluczową rolę w kształtowaniu ideologii i ich określonego odbioru społecznego odgrywa dyskurs dziennikarski, opatrzony ko-

¹ Informacje o sekcjach anglojęzycznych przygotował Grzegorz Kowalski z Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW, sekretarz konferencji *Globe*.

mentarzem wartościującym, podkreślającym jednostronne traktowanie przedstawianego problemu. Dowodzą tego przykłady relacji telewizyjnych i artykułów prasowych dotyczących bieżących wydarzeń o światowym znaczeniu, takich jak program nuklearny w Iranie (referat **Mahmoodrezy Atai**) czy wojny w Iraku (referat **Ivonne Louw**). Niejednokrotnie do rozpowszechniania poszczególnych ideologii przyczynia się nie tylko autor oryginalnego tekstu, ale również tłumacz, dokonujący mniej lub bardziej świadomej edycji przekazywanej informacji, na co wskazał w swoim referacie **Tomasz Konik**. Podobny proces edycji informacji kluczowej można zauważyć w przekładzie dyskursu naukowego na dyskurs popularnonaukowy, o czym mówił **Grzegorz Kowalski**. Aktualnym tematem analiz językoznawczych jest również kwestia tożsamości etnicznej i narodowej (referat **Magdy Strońskiej** na temat etniczności i politycznej poprawności w Kanadzie), szczególnie w kontekście wielokulturowości wewnątrz Unii Europejskiej (referaty **Michała Krzyżanowskiego**, **Giuditty Caliendo** i **Antonelli Napolitano**), jak również problematyki gender i jej językowego obrazu w dyskursach medialnych (referaty **Eduardo de Gregorio-Godeo**, **Silvii Molina-Plaza** oraz **Oya Ozemira**).

Sekcja polskojęzyczna, którą miałem przyjemność prowadzić wspólnie z Alicją Raciniewską z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, to ukłon w stronę badań nad procesami i problemami społecznymi, a mianowicie sposobami przeforsowywania w obszarze dyskursów naukowych i narodowych tzw. kontradyskursów. Problemy te dyskutowane były na przeróżnych przykładach: od nowych paradygmatów socjologicznych jak socjologia ciała i socjologia przedmiotów (referat **Marty Skowrońskiej** i **Filipa Schmidta**) przez debatę na temat teorii feministycznych (referat **Izabeli Kowalczyk** i **Edyty Zierkiewicz**) i refleksje nad tzw. marketingiem usług prawniczych (referat **Eweliny Mitreği**) po analizy kontradyskursów o charakterze nacjonalistycznym (**Danuta Przepiórkowska**, **Alicja Raciniewska**, **Karol Franczak**, **Christian**

Strzelyczk) bądź ekstremistyczno-prawicowym (referat **Lukasza Kumiegi**). Pytanie o oblicza współczesnej etniczności na różnych przykładach stawiali **Monika Mazurek**, **Katarzyna Warmińska** oraz **Dariusz Wojakowski**.

Każda z dwóch sekcji niemieckojęzycznych rozważała kwestię analizy dyskursu z innej perspektywy: teoretyczno-metodologicznej lub empirycznej.

Szerszej refleksji poddana zostanie w tym tekście sekcja *Diskursverschränkung als diskursanalytische Grundkategorie*, którą prowadziłem i której celem było podjęcie debaty wokół głównych zagadnień analizy dyskursu, w szczególności KAD w jej niemieckojęzycznej wersji. Sekcję otworzył referat **Franza Januschka**, który w bezpośredni sposób nawiązał do kategorii *Diskursverschränkung* (tłum. łączenie lub krzyżowanie dyskursów), zawartej w tytule sekcji i określonej jako jedna z głównych kategorii analizy dyskursu. Została ona zaczerpnięta z programu badawczego tzw. duisburskiej szkoły krytycznej analizy dyskursu i opisuje mechanizm łączenia/krzyżowania fragmentów dyskursywnych w celu osiągnięcia określonych efektów dyskursywnych, nazywanych przez Margaret Jäger „fatalnymi efektami” (M. Jäger 1996). Mechanizm ten zilustrowany został w referacie licznymi przykładami pochodzącymi z praktyki badawczej Januschka. Szczególnie interesujący wydaje się zidentyfikowany wspólnie z Berndem Matouschkiem i Ruth Wodak przykład tzw. *dyskursu empatycznego* (niem. *Mitleidsdiskurs*). Wydarzenia z przewrotu w Rumunii z 1989 roku wywołały w austriackich mediach owy dyskurs empatyczny, tzn. serię wypowiedzi o konieczności pomocy cierpiącej społeczności rumuńskiej, który przerodził się z czasem w dyskurs wykluczania (niem. *Ausgrenzungsdiskurs*), dyskryminujący tę część społeczności rumuńskiej, która zdecydowała się na ucieczkę do Austrii: „szczególnie z Rumunii, kraju który nie graniczy z Austrią, nadsyłając dziesiątki tysięcy ludzi celem korzystania z tzw. federalnego systemu opieki społecznej” (tłum. L.K., cyt. pochodzi z gazety *Neue Kronenzeitung*,

15.03.1990). Zidentyfikowany mechanizm polegał według autorów analizy na łączeniu dyskursu „miłości bliźniego” z dyskursem ekonomicznym o zamożnej Austrii, czego skutkiem było (re)produkowanie wypowiedzi o charakterze dyskryminującym społeczność rumuńską.

Referat **Stefana Meiera** poruszał problematykę dwóch nowych obszarów badawczych. Z jednej strony chodziło o obserwowany w szeroko pojmowanej humanistyce tzw. *pictorial turn*, czyli o przekonanie, że analiz medialnych nie należy redukować jedynie do badania danych językowych, lecz należy je rozszerzyć o inne systemy semiotyczne. Zdaniem Meiera aspekt językowy konstruowania rzeczywistości społecznej jest domeną analizy dyskursu, gdzie zdecydowanie rzadziej uwzględniana się obraz jako jednostkę analityczną.

Z drugiej strony Meier – za Claudią Fraas – postulował analizowanie praktyk komunikacyjnych w ramach tzw. dyskursów online i opisywanie ich specyfiki. Wyróżnił trzy płaszczyzny analizy:

- redakcyjne formy komunikacyjne, takie jak magazyny online, portale zawierające fragmenty dyskursywne typowe dla massmediów (płaszczyzna ponadindywidualna),
- podmioty dyskursywne oraz sieci socjalne i ich wzajemne relacje komunikacyjne,
- interaktywne formy komunikacyjne (fora, blogi), zawierające fragmenty dyskursywne z płaszczyzny indywidualnej.

Georg Weidacher, wychodząc od pojęcia dyskursywności sformułowanego przez przedstawiciela tzw. lingwistyki dyskursu (Ingo Warnke) wskazuje, iż tekst z jednej strony jest miejscem procesów dyskursywnych, z drugiej strony także ich uczestnikiem. Podobnie jak Meier mówił on o tendencjach w mediach, które polegają na kodowaniu komunikatów nie tylko językowo, lecz przy wykorzystaniu obrazów bądź innych systemów semiotycznych, czego konsekwencją jest powstawanie tzw. tekstów multiperspektywistycznych bądź multimodalnych. Według Weidachera obszarem szczególnie chłonnym na takie zabiegi są dyskursy ideologiczne bądź polityczne, reklama oraz PR. Weidacher postulował tym samym uzupełnienie

krytycznej analizy dyskursu o główne założenia semiotyki społecznej.

Britta Hoffarth podjęła w swoim referacie dyskusję na temat nowego obszaru analiz zakorzenionych w filozofii poststrukturalistycznej. Chodzi o koncepcje dyspozytywu (fr. *dispositif*) Michela Foucaulta. Szczególnie interesujący jest dla badaczki wymiar asymetrycznego podziału stosunków władzy. Praktyki kulturowe w obszarze komizmu (takie jak np. ironia) reprodukcją wg Hoffarth ów podział poprzez krzyżowanie sfery rozrywki ze sferą normatywną, co prowadzi do powstawania tzw. dyspozytywów dyscyplinujących. Celem analiz tego typu jest rekonstruowanie ukrytych w sferze komiki norm i pokazywanie zawartych w niej dominujących form władzy. Na przykładzie dowcipu: „małżeństwo jest wtedy, gdy on jest częściej w swoim warsztacie niż w niej” Hoffarth pokazała skrzyżowanie następujących dyskursów: męczyzna jako biologiczny i społeczny gender, kobieta jako biologiczny i społeczny gender, dyskurs o seksie małżeńskim, dyskurs o małżeństwie jako o męczeństwie. Na koniec swojego wystąpienia Hoffarth postawił pytanie, na ile można za pomocą komunizmu odwracać bądź kwestionować dominujące stosunki społeczne.

Łukasz Kumięga podjął próbę zastosowania koncepcji dyspozytywu w obszarze badań medialnych. W tym celu wyróżnił trzy płaszczyzny tego pojęcia:

- ekstensjonalną, opisującą poszczególne elementy dyspozytywu: dyskursy, instytucje, architekturę, reglamentację, ustawy, działania administracyjne, wypowiedzi naukowe, moralistyczne oraz filantropiczne twierdzenia a więc wszystko co powiedziane jak i nieopowiedziane,
- intensjonalną, rozumianą jako identyfikowanie związków pomiędzy elementami dyspozytywu,
- oraz intencjonalną, obejmującą momenty strategicznego łączenia owych elementów.

Na przykładzie koncertu Axel Springer AG Kumięga określił potencjalne obszary analiz tego typu:

- badanie wpływu sfery ustawodawczej (np. ustawy medialne) na stosowane w określonej przestrzeni dyskursywnej praktyki medialne,

– przechodzenie z analizy produkcji do analizy recepcji określonych fragmentów dyskursywnych, a więc stawianie pytania o efekty takiej a nie innej dyskursywizacji,

– rozróżnienie w sferze medialnej podmiotów dysponujących (dziennikarze) od podmiotów dysponowanych (odbiorcy) i stawianie pytania o relacje między pozycjami dyskursywnymi dziennikarzy a pozycjami dyskursywnymi medium dla którego pracują,

– analiza mediów jako instancji (re)produkujących określone typy podmiotów, czyli zgodnie z terminologią Bühmann i Schneider badanie procesów subiektywizacji.

Novum tego rodzaju perspektywy badawczej polega według Kumięgi z jednej strony na pojmowaniu mediów jako systemów heterogenicznych, w obrębie których mamy do czynienia z różnego rodzaju praktykami – zarówno dyskursywnymi i niedyskursywnymi – z drugiej strony także na poszukiwaniu strategicznych momentów przy krzyżowaniu określonych praktyk.

Marek Czyżewski jako przedstawiciel tzw. podejścia pośredniczącego w analizie dyskursu, tzn. jako zwolennik łączenia głównych założeń analizy konwersacji z krytyczną analizą dyskursu pokazał na konkretnym przykładzie potencjał reprezentowanej odmiany KAD. Przykładem tym była debata wokół książki Jana Tomasza Grossa *Strach*, która tematyzuje polski antysemityzm po drugiej wojnie światowej. W pierwszej części referatu Czyżewski dokonuje analizy porównawczej debaty o *Strachu* z podobną debatą, która toczyła się w Polsce w roku 2001, kiedy to ukazała się inna książka Grossa pt. *Sąsiedzi*. Następnie przedstawia metadyskursywne aspekty dyskusji wokół *Strachu* konstatując, iż na tej płaszczyźnie mamy do czynienia z debatą o książce, a nie o wydarzeniach historycznych. Kolejnymi poruszonymi aspektami były: prezentacja obozu, który zupełnie inaczej postrzega i interpretuje stosunki polsko-żydowskie po drugiej wojnie światowej (tutaj przykładem była książka M.J. Chodakiewicza pt. *Po zagładzie*), rola retoryki naukowej książek Grossa i Chodakiewicza w debacie publicznej, przedstawienie głównych wzorców medialnej recepcji, tzn. obozu „dotkniętych” i obozu „obu-

rzonych”, silna polaryzacja punktów widzenia oraz deficyty w mediacji między reprezentowanymi stanowiskami.

Referat **Deteliny Metz** osadzony był w ramach rozwijanej w niemieckim językoznawstwie tzw. eurolingwistyki (Bettina Bock), rozumianej jako interdyscyplinarny program badawczy, służący analizie podobieństw i rozbieżności w konceptualizowaniu różnych fenomenów kulturowych w Europie. Analiza tzw. europeizmów, których źródłem jest łacina bądź język angielski lub też badanie różnic w sferze norm i reprezentowanych wartości (szczególnie ich językowych manifestacji) to niektóre z przedmiotów analiz tego typu. Metz zaprezentowała w swoim referacie sposoby konceptualizowania kolorów rozumianych jako nośniki znaczeń symbolicznych. Zarówno analiza reklam telewizyjnych jak i przeprowadzone wśród Niemców oraz Bułgarów ankiety pokazały silne ujednoczenie konkretnych znaczeń symbolicznych, przypisywanych danym barwom.

Dorota Miller wykorzystała w swoim referacie model porównawczej analizy argumentacyjnej Wengelera z tzw. düsseldorfskiej szkoły analizy dyskursu. Korpusem zaprezentowanego badania był niemiecki oraz polski dyskurs dotyczący rozszerzenia Unii Europejskiej o kraje Europy Środkowowschodniej, a celem badania rekonstrukcja dominujących wzorców argumentacyjnych. Konkretny materiał badawczy pochodził z dwóch tygodników, mianowicie z *Polityki* oraz *Der Spiegel*.

Analiza ilościowa schematów argumentacji pokazała wyraźną dominację argumentów za poszerzeniem UE w tygodniku *Polityka* oraz znaczącą przewagę argumentów przeciw rozszerzeniu UE na Wschód w tygodniku *Der Spiegel*. W roku rozszerzenia UE w tygodniku *Polityka* zarysowała się przewaga argumentów za wstąpieniem do UE. Najważniejszą rolę odgrywały korzyści – głównie gospodarcze i polityczne – w wymiarze całego kraju, ale także indywidualne – polegające np. na możliwości swobodnego podróżowania po Europie. Istotne było również nawiązanie do historii dotychczasowej integracji europejskiej, z której skorzystały wszystkie wcześniej kandydujące kraje.

W tym samym czasie, a także w pierwszej połowie roku 2005, w tygodniku *Der Spiegel* do głosu doszły przede wszystkim schematy argumentacji podkreślające negatywne strony integracji, takie jak niedostateczne przygotowanie nowych krajów członkowskich, gospodarcza przepaść między krajami UE a krajami aspirującymi do członkostwa oraz nadmierne obciążenie finansowe dla UE (w szczególności Niemiec).

Obok istotnych dla obu dyskursów schematów argumentacji pojawiły się schematy charakterystyczne tylko dla danej wspólnoty dyskursywnej. W polskojęzycznym dyskursie zidentyfikowano toposy odwołujące się do autorytetu papieża Jana Pawła II, przedstawiające wstąpienie do UE jako spełnienie marzeń wielu pokoleń Polaków, ale także wskazujące na niebezpieczeństwo zepchnięcia Polski do roli członka UE drugiej kategorii. Dla tygodnika *Der Spiegel* charakterystyczne było nawiązanie do obowiązku solidarności z mieszkańcami Europy Środkowowschodniej, ale także wskazanie na niebezpieczeństwo wzrostu przestępczości.

Paweł Rybszleger wykorzystując komunikację internetową, a konkretnie czat, za pomocą analizy lingwistycznej próbę opisał cechy charakterystyczne języka młodzieżowego w Niemczech. Analizie poddane zostały dane językowe pochodzące z czatu www.schulhofchat.de, obejmujące 12 000 leksemów. Teza referatu brzmiała: młodzież buduje swoją przynależność grupową za pomocą czatu i wyraża ją między innymi poprzez stosowaną leksykę. Zidentyfikowane cechy charakterystyczne owej leksyki to min.: tendencja do stosowania skrótów (zidentyfikowana średnia długość leksemów to 4,2 litery), liczne neologizmy, liczne przekleństwa, anglicyzmy (szczególnie w sekwencjach powitalnych (hi, hello, hey) i pożegnalnych (bye, cu), inne przykłady to: boy, girl, flirten, sexy, single) oraz typowe dla języka komiksów wyrazy dźwiękonaśladowcze (np. hahahahaha, ha, huhu, puuh).

Ciekawym uzupełnieniem tej części konferencji była dyskusja panelowa nad stanem badań z zakresu analizy dyskursu (w języku niemieckim),

w której uczestniczyli **Ruth Wodak, Franz Januschek** oraz **Marek Czyżewski**. Wodak podkreślała konieczność podejścia interdyscyplinarnego w badaniach nad dyskursem a także zwróciła uwagę na niemiecką specyfikę ujmowania dyskursu, tzn. silną recepcję dzieł Michela Foucaulta, co wiąże się jej zdaniem z zagrożeniem przypisywania tym modelom pewnej tradycji ideologicznej. Januschek, reprezentant tzw. oldenburskiej szkoły dyskursu, jako zwolennik łączenia teorii dyskursu z założeniami pragmatyki funkcjonalnej, postulował włączanie do analizy tekstów mówionych. Natomiast Czyżewski zastanawiał się nad możliwościami kooperacji między językoznawstwem a socjologią. Konkluzją tej części konferencji była zadziwiająca zgodność trzech badaczy, reprezentujących przecież tak różne podejścia, co do konieczności współpracy i syntetyzowania różnych tradycji teoretycznych.

Druga, bardziej empirycznie zorientowana sekcja niemiecka *Aspekte des Diskurses zwischen Polen und den deutschsprachigen Ländern*, prowadzona wspólnie przez Karola Czejarka oraz Markusa Eberhartera z Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW, to próba pokazania na konkretnych przykładach potencjału KAD. Szczególnie interesujące w tym kontekście wydają się być badania kontrastywne, w tym przypadku polsko-niemieckie. Analizy dyskursu politycznego (referaty **Macieja Szewczyka, Jarochny Dąbrowskiej-Burkhardt, Marzeny Guz i Anny Warakomskiej**), dyskursu medialnego (**Anna Górąjek, Urszula Topczewska**) ale także analizy praktyk translatorskich (**Magdalena Jurewicz, Karol Czejarek, Markus Eberharter**) próbowały wyjaśnić kulturowe determinowanie i perspektywizowanie określonych fragmentów dyskursywnych².

Nie ulega wątpliwości, iż analiza dyskursu, a w szczególności KAD, nie jest jeszcze w polskim obszarze kulturowym programem badaw-

² Referaty obu sekcji niemieckich ukażą się w tym roku w niemieckojęzycznym tomie *Kritische Diskursanalyse und globale Medien* (tytuł roboczy).

czym cieszącym się dużą popularnością, a jej „niemiecka” wersja pozostaje – poza niektórymi środowiskami germanistów – zupełnie nieznaną. Wśród niektórych badaczy istnieje bowiem – jak pisze Trutkowski – przekonanie, iż tego typu analizy to „przejaw mody, bądź świadectwo braku profesjonalizmu w jasno przecież zdefiniowanym, paradygmatycznie określonym przedmiocie socjologii” (Trutkowski 2004: 35). Dlatego też niezbędna wydaje się intensywne debata interdyscyplinarna, ale także międzykulturowa, dotycząca KAD – co jest jednym z ważnych zadań badawczych Zakładu Socjolingwistyki i Pragmatyki Językowej Instytutu Lingwistyki Stosowanej UW, którym kieruje Anna Duszak. Już dziś debata ta odbywa się nie tylko w ramach konferencji *Globe* i wydawanych po niej w wydawnictwie *PETER LANG* tomach pokonferencyjnych. Pod redakcją Anny Duszak i Normana Fairclougha ukazała się w roku 2008 książka pt.: *Krytyczna Analiza Dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, zawierająca między innymi tłumaczenia tekstów badaczy z kręgu KAD (Phil Graham, Paul Chilton, Ruth Wodak, Teun A. Van Dijk i inni). Zagadnienia KAD porusza także organizowana cyklicznie we współpracy z Uniwersytetem Łódzkim konferencja *Political Linguistics* (najbliższa edycja: 17.-19.09.2009 w Łodzi). Sekcja *Diskurse-Medien-Macht*, obradująca w ramach konferencji, zorganizowanej w Jenie w lutym 2009 przez Towarzystwo Językoznawcze *GESUS*, którą prowadziłem wspólnie z Waldemarem Czachurem z Instytutu Germani-

styki UW, to z kolei próba refleksji nad wykorzystaniem teorii dyskursu do analiz medialnych³. W przyszłości planowane jest przybliżenie polskiemu czytelnikowi badań nad dyskursem z niemieckiego obszaru językowego, jak i próba syntezy podejść angielskich i tych bazujących na poststrukturalizmie.

Literatura:

- Duszak, Anna/ Norman, Fairclough (2008): Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej. Kraków.
- Jäger, Margret (1996): *Fatale Effekte. Die Kritik am Patriarchat im Einwanderungsdiskurs*. Duisburg.
- Trutkowski, Cezary (2004): Wybór czy konieczność – o potrzebie wykorzystania analizy dyskursu w socjologii. W: *Kultura i Społeczeństwo*. 48(1), s. 35-50.
- Wodak, Ruth (2008): Dyskurs populistyczny: retoryka wykluczenia a gatunki języka pisanego. W: Duszak, Anna / Norman, Fairclough (eds.): *Krytyczna Analiza Dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*. Kraków, s. 185-214.

Lukasz Kumiega (Warszawa/Düsseldorf)

³ Referaty tej sekcji ukażą się w tomie „*Mediendiskursenauge. Diskurse/Dispositive – Medien – Macht*“ pod redakcją Philippa Dreesena, Łukasza Kumiegi i Constanze Spieß.